

Вище професійне училище №34
М. Виноградів

Професія : Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних
Код:4121

МЕТОДИЧНА РОЗРОБКА

теми

**«Ознайомлення з веденням обліку власного
капіталу»**

з предмета «Бухгалтерський облік»

**Розробила: викладач
економічних дисциплін
Григанич Наталія Степанівна**

АНОТАЦІЯ

Згідно Стандарту професійної (професійно-технічної) освіти з професії 4121 Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних (СП(ПТ)О 4121.М.69.20 – 2018) передбачено проведення модуля ОРБД-2.2.5 Ознайомлення з веденням власного капіталу. На розгляд цієї теми передбачено 6 годин. Тема даного модуля є новою та актуальною. Лекційні матеріали з теми допоможуть здобувачам освіти ознайомитися із поняттям «власний капітал», його складовими, документуванням та порядком відображення у фінансовій звітності.

У методичній розробці подано чимало таблиць, схем, що сприятимуть усвідомленому засвоєнню навчального матеріалу. В кінці розробки теми запропоновані тестові завдання та приклади розв'язування задач для тематичного оцінювання здобувачів освіти.

Розробка може бути використана на уроках бухгалтерського обліку, під час дистанційного та змішаного навчання.

Основна частина.

1. *Поняття про власний капітал.*

Перш ніж розглянути особливості методології обліку власного капіталу, необхідно визначити сутність даної економічної категорії. Існують різні підходи до визначення поняття «власний капітал». У таблиці 1 представлені основні з них. Усі зазначені вище підходи до тлумачення сутності власного капіталу характеризують його з різних сторін: призначення джерел формування, складових частин та напрямків використання. Узагальнюючи наведені визначення, можна сформулювати наступне поняття: власний капітал – це власні джерела підприємства, внесені його засновниками, або суми реінвестованого чистого прибутку, які використовуються для формування активів підприємства у грошовій або матеріальній формі.

Таблиця 1

Визначення поняття «власний капітал»

Ф.Ф. Бутинець	Власний капітал – загальна вартість засобів підприємства, які належать йому на правах власності та використовуються ним для формування його активів.
О.Й. Вівчар	Власний капітал – сукупність власних фінансових ресурсів підприємства, відображена в першому розділі пасиву бухгалтерського балансу, що знаходиться в електронній (статутний капітал, додатковий капітал, резервний фонд) та нефондовій (нерозподілений прибуток) формах, і належить йому на правах власності, господарського ведення і повного розпорядження.
С.Ф. Голов	Власний капітал формується акціями, тобто коштами інвесторів (власників) в обмін на реалізовані їм акції.
Т.А. Городня	Власний капітал – нагромадження шляхом збереження запасу економічних благ у формі грошових коштів та реальних капітальних товарів, що залучається його власниками в економічний процес як інвестиційний ресурс і чинник виробництва з метою отримання доходу, функціонування яких в економічній системі базується на ринкових принципах і пов'язане з чинниками часу, ризику і ліквідності.
В.В. Сопко	Власний капітал – це власні джерела підприємства, які без визначення строку проведення внесені засновниками або залишені ними на підприємстві з уже оподаткованого прибутку.
О.О. Терещенко	Власний капітал – сальдо між загальною сумою активів та позичковим капіталом.
Н.В. Чебанова,	Власний капітал – власні джерела фінансування підприємства,

Ю.А. Василенко	які без зазначення строку повернення внесені його засновниками (учасниками), або суми реінвестованого чистого прибутку, нагромаджені протягом строку існування підприємства, а також дарчий капітал.
Н.М. Ткаченко	Власний капітал – це власні джерела підприємства, які без визначення строку повернення внесені засновниками або залишені ними на підприємстві з оподатковуваного

На законодавчому рівні поняття «власний капітал» закріплене у НП (С)БО № 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Так, під власним капіталом розуміється частина в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань. Дане визначення відображає порядок розрахунку власного капіталу, але не розкриває джерел формування та напрямків використання власного капіталу.

В міжнародних стандартах бухгалтерського обліку не використовується такий термін, як «власний капітал», еквівалентом до нього в зарубіжній практиці є поняття «чисті активи» (netassets).

Для більш повного розкриття сутності власного капіталу необхідно визначитись з його складовими. Власний капітал складається з таких капіталів:

- зареєстрований (пайовий) капітал;
- капітал у дооцінках;
- додатковий капітал;
- резервний капітал;
- нерозподілений прибуток (непокритий збиток);
- вилучений капітал; – неоплачений капітал.

Ці складові показують суму, яку власники передали в розпорядження підприємства як внески, чи залишили у формі нерозподіленого прибутку. Всі ці види капіталу можна умовно поділити на три групи (табл. 2). Кожен з видів власного капіталу виконує різні функції. Зареєстрований (пайовий) капітал характеризує величину статутного або пайового чи іншого зареєстрованого капіталу відповідно до законодавства і установчих документів, а також внески до оголошеного, але ще не зареєстрованого

статутного капіталу. У бухгалтерському обліку його величина відображена на рахунку 40 «Зареєстрований (пайовий) капітал».

Таблиця 2

Структура власного капіталу

Вкладений капітал	Накопичений капітал	Регулюючий капітал
Зареєстрований (пайовий) капітал	Капітал в дооцінках	Вилучений капітал
	Додатковий капітал (за вирахуванням іншого вкладеного капіталу)	
Інший вкладений капітал	Резервний капітал	Неоплачений капітал
	Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	

Складові власного капіталу відбивають суму, яку власники (засновники) передали в розпорядження підприємства як внески чи залишки у формі нерозподіленого прибутку, або суму. Що її підприємство одержало у своє розпорядження зовні (від інших підприємств) без повернення.

Показник власний капітал один з найістотніших і найважливіших для підприємства показників, оскільки відбиває такі характеристики:

- забезпеченість коштами для функціонування підприємства;
- кредитоспроможність підприємства;
- його платоспроможність.

У світовій практиці у формуванні власного (капіталу) засновники підприємства розрізняють (за економіко-правовим характером) два поняття:

- вклади;
- додаткові внески засновників.

Вклади та додаткові внески виконують різні функції. Для того щоб зрозуміти ці функції. Слід спочатку з'ясувати складові елементи власного капіталу.

Власний капітал засновників (учасників) поділяється на дві частини: 1) реєстрований; 2) нереєстрований. Перший – це статутний, або пайовий капітал. Другий – додатковий, резервний, страховий капітал та нерозподілений прибуток (непокритий збитки).

Усі три складові є власністю засновника. Але вклади виконують незрівнянно більше функції і мають значно глибший зміст, аніж просте внесення додаткових коштів (майна), зокрема й таких, що залишилися в складі власного капіталу як нерозподілений прибуток

Вклад – це частика засновника (учасника) у статутному (пайовому) капіталі підприємства, яка виконує такі функції:

- а) інвестування діяльності підприємства;
- б) регулювання відносин власності;
- в) управління підприємством.

Додаткові внески – це частка засновника в інших формах власного капіталу підприємства – резервного, страховому чи іншому виді та нерозподіленому прибутку (непокритого збитку) минулих років. Це означає, що додаткові внески робляться або до резервного (страхового) капіталу, або до нерозподіленого прибутку (лишається неспожитою частка прибутку поточного року), тобто вклад виконує лише першу функцію – інвестування.

Формування статутного (пайового) капіталу за рахунок вкладів засновників – обов'язковий елемент установчих документів підприємства. Сума статутного (пайового) капіталу підлягає обов'язковій реєстрації в державному реєстрі господарюючих одиниць. Рішення про збільшення (зменшення) такого обов'язково має реєструватися. Сума статутного (пайового) капіталу з балансом підприємства не може бути відмінною від тієї, що зареєстрована в державному реєстрі. Неукладені кошти засновники (учасники) відбиваються в пасиві балансу.

Вартісна оцінка вкладу визначає частку засновника (учасника) у статутному (пайовому) капіталі, тоді як додаткові внески, крім випадків, щодо яких самі засновники зробили застереження, на її розмір не впливають.

Згідно з П(С)БО 2 показники неоплаченого капіталу відображає суму заборгованості власників (учасників) по внесках в капітал підприємства.

Така заборгованість виникає після фіксації її розміру в установчих документів підприємства (статуті, установчому договорі, меморандумі) і

державній реєстрації цього документа (доповнень або змін до нього). Після цього вона погашається відповідно з постановою, встановленим законом і статутом. Ця сума заборгованості приводиться в дужках і відраховується при визначенні підсумку власного капіталу.

Для нарахованих до здобуття внесків засновників і учасників підприємства Інструкцією про використання плану рахунків передбачений контрпасивний рахунок 46 «Неоплачений капітал».

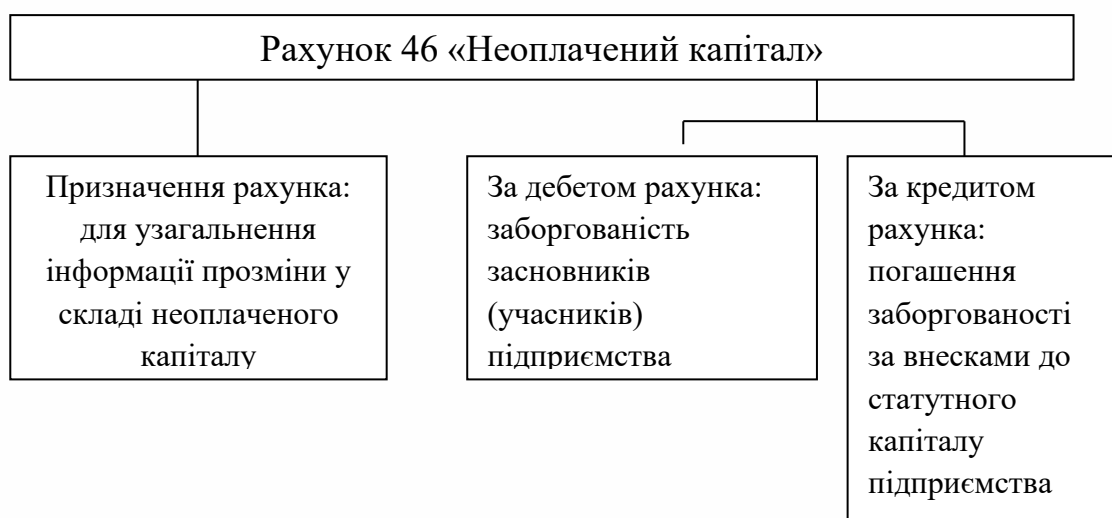

Рис. 1. Призначення та побудова рахунка 46 "Неоплачений капітал"

Аналітичний облік неоплаченого капіталу ведеться по видам розміщених неоплачених акцій (для акціонерних суспільств) і по кожному засновникові (учаснику) підприємства

Бухгалтерський показник статутного капіталу відображає спільну вартість активів, які будуть отримані або вже отримані підприємством як внесок власники (засновників і учасників) в його капітал. Це активи передані у власність підприємства складаючи основу його діяльності. Документальне фіксування і державна реєстрація спільної вартості складових майна, переданого у власність підприємства є обов'язковими для визначення категорії статутного капіталу такого підприємства.

Для обліку і узагальнення інформації о стані і руху статутного капіталу підприємства Інструкцій о застосуванні план рахунків передбачений рахунком 40 «Статутний капітал».

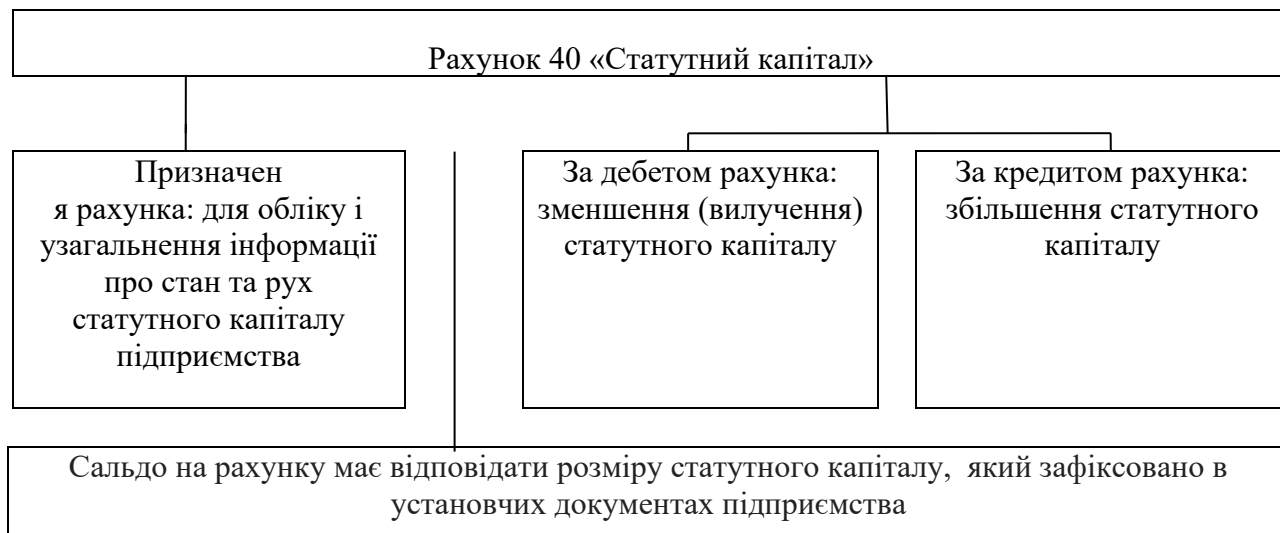

Рис. 2. Призначення та побудова рахунка 40 "Статутний капітал"

Пайовий капітал є аналогом статутного капіталу для добровільних об'єднань, заснованих на кооперативних початках. Прикладами таких об'єднань можуть бути споживчі, виробничі і житлово-будівельні кооперативи, кредитні союзи.

Пайовий капітал — це сукупність засобів фізичних і юридичних осіб, добровільно розміщених в суспільстві для здійснення його господарсько-фінансової діяльності. Відповідно, пай — це доля капіталу добровільного об'єднання, що дає його членові (пайовикові) цілий ряд прав, близьких до корпоративних.

Проте, на відміну від статутного капіталу, який спочатку декларується (нараховується) і тільки потім оплачується, пайовий капітал в обліку формується за фактом передачі пайовиками своїх внесків.

Отже, по кредиту рахунку 41 «Пайовий капітал» призначеного для обліку і узагальнення інформації про суми пайових внесків, відбиваються суми фактичних отриманих пайових внесків в кореспонденції з рахунками обліку активів.

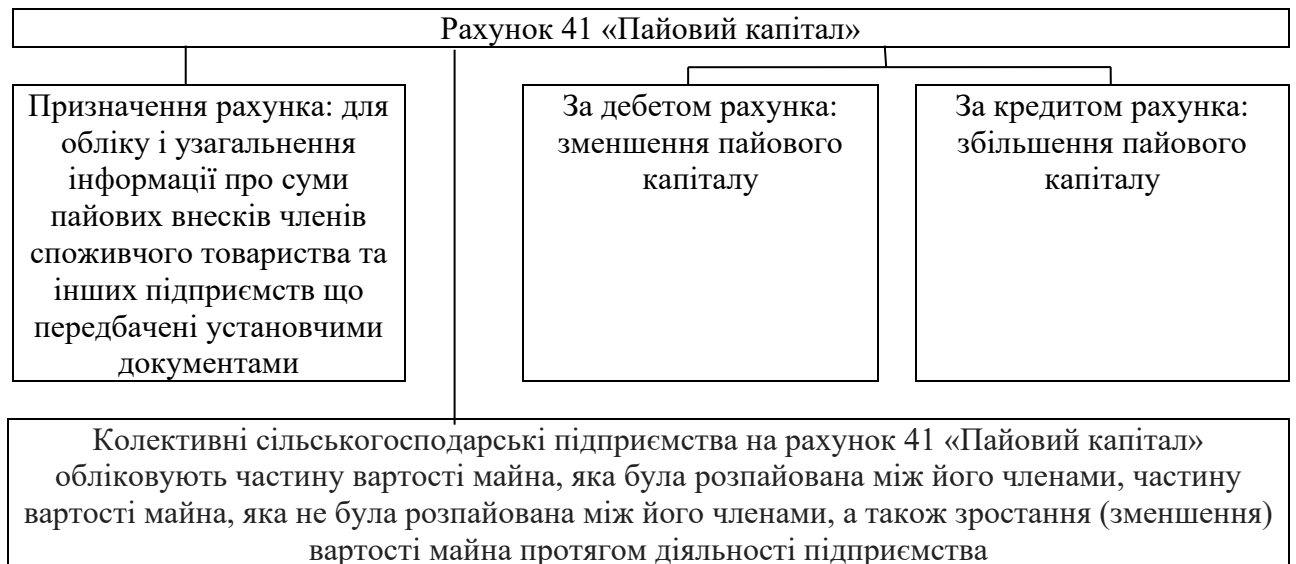

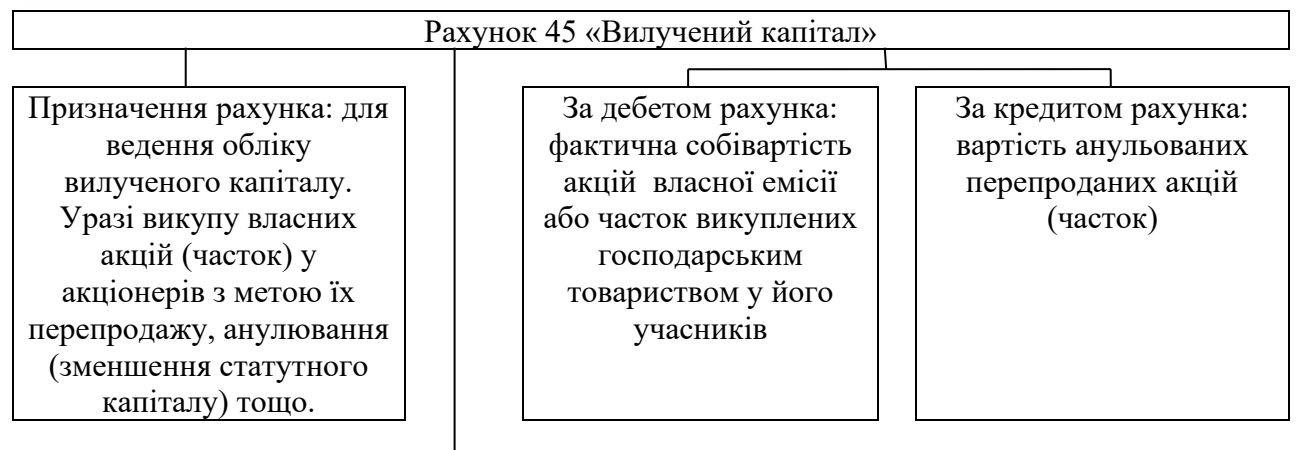
Рис. 3. Призначення та побудова рахунка 41 "Пайовий капітал"

Аналітичний облік по рахунку 41 «Пайовий капітал» ведеться по видах капіталу

Вилучений капітал — це фактичні витрати підприємства на викуп власних акції (якщо це підприємство АТ), частин у власному статутному фонді (якщо це інший вид господарського суспільств) або паїв (якщо йдеться про кооперативній організації).

Такий викуп зменшує валюту баланса, бо пов'язаний з відтоком активів і відповідно з відпливом капіталу підприємства. Останнє і обумовлює правило віддзеркалення суми вилученого капіталу в пасиві Балансу підприємства із знаком «відрахування».

Планом рахунків, що діє, залежно від виду підприємства передбачено два основні субрахунки для обліку сум вилученого капіталу.

Субрахунки: 451 «Вилучені акції» 452 « Вилучені вклади і паї» 453 « Інший вилучений капітал»

Рис. 4. Призначення та побудова рахунка 45 "Влучений капітал"

Резервний капітал — це страховий капітал, створений підприємством за рахунок відрахування власного прибутку з метою відшкодування можливих збитків, здійснення виплат інвесторам і кредиторам при браку засобів.

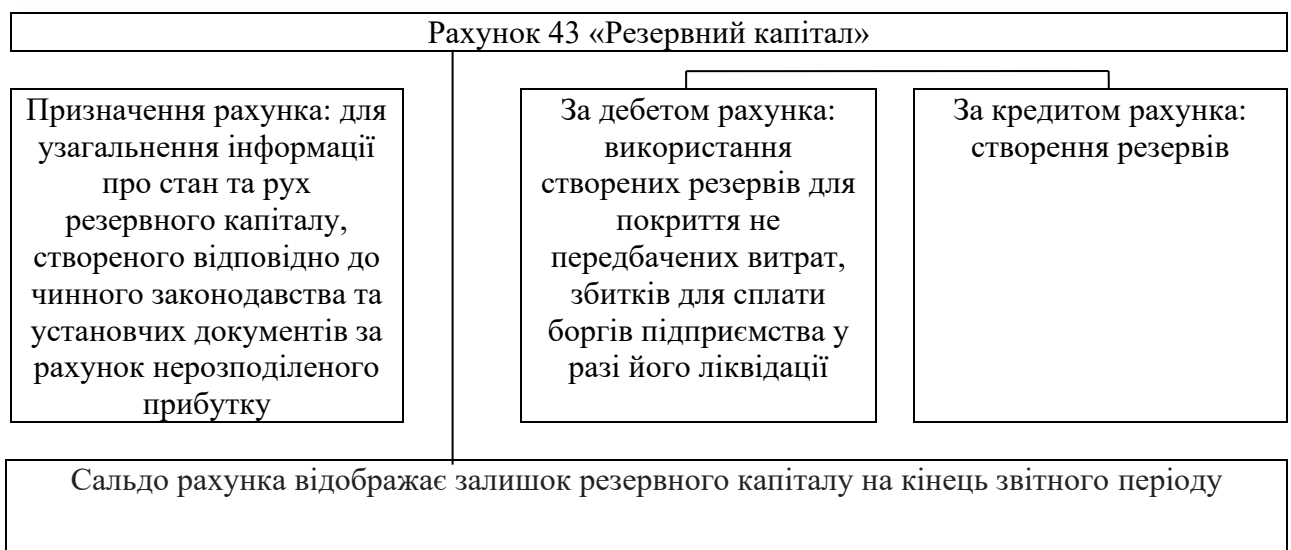

Рис. 5. Призначення та побудова рахунка 43 "Резервний капітал"

На законодавчому рівні встановлюється обов'язковість і мінімальні розміри формування резервного капіталу для окремих видів підприємств. Наприклад, для господарських суспільств така обов'язковість і мінімальний розмір встановлені ст. 14 Закону про господарську діяльність: в організації створюється резервний (страховий) фонд в розмірі, встановленому засновниками документами, але не менше 25% статутного фонду.

З метою узагальнення інформації про стан і рух резервного капіталу підприємства планом рахунків передбачено рахунок 43 «Резервний капітал». Аналітичний облік резервного капіталу ведеться по його видах.

Додатковий капітал — це суми, на яких вартість реалізації АТ випущених акцій перевищує їх номінальну вартість; суми, внесені

власниками інших господарських організацій понад статутний капітал; суми дооцінки необоротних активів і фінансових інструментів; вартість необоротних активів, безкоштовно отриманих підприємством від інших осіб; інші види додаткового капіталу.

З метою узагальнення інформації про стан і рух резервного капіталу підприємства планом рахунків передбачено рахунок 42 «Додатковий капітал».

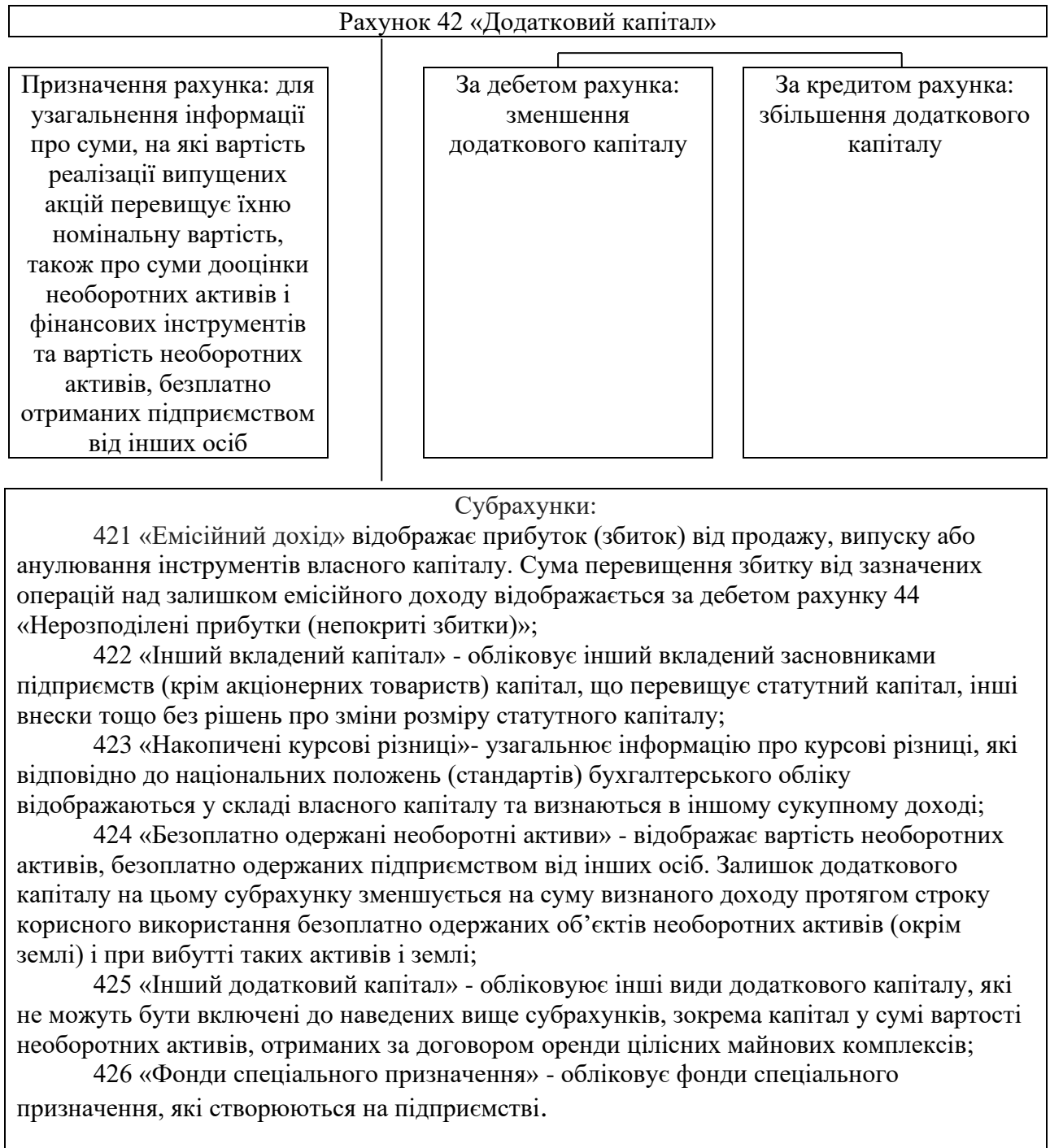

Рис. 6. Призначення та побудова рахунка 42 "Додатковий капітал"

Нерозподілений прибуток (непокритий збиток) цей показник власного капіталу підприємства відображає фінансовий результат його діяльності в поточному і минулих роках, а також використання прибутку в поточному році.

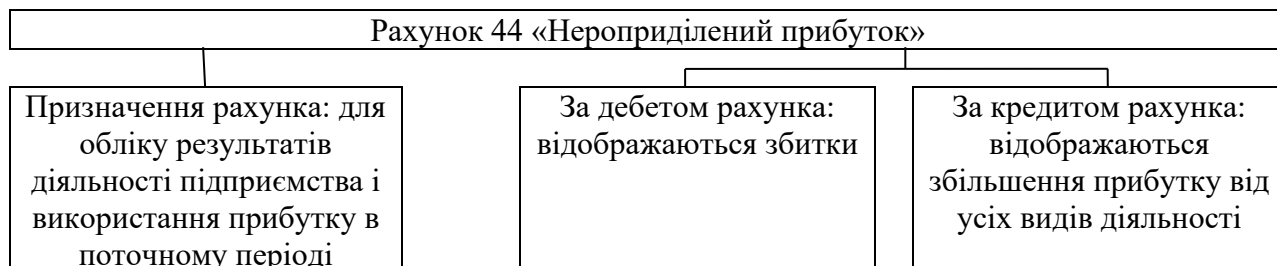

Рис 7. Призначення та побудова рахунка 44 «Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)»

На субрахунку 441 відображаються наявність та рух нерозподіленого прибутку. На субрахунку 442 відображаються непокриті збитки, їх списання здійснюють за рахунок нерозподіленого прибутку, резервного, пайового чи додаткового капіталу тощо. На субрахунку 443 відображаються розподіл прибутку між власниками (нарахування дивідендів), виплати за облігаціями, відрахування в резервний капітал та інше використання прибутку в поточному періоді.

Виправлення помилок за минулий рік, що виявлені в поточному році, відповідно до П(С)БО 6 "Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах" відображається кореспонденцією рахунку 44 "Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)" з рахунками бухгалтерського обліку відповідних об'єктів класів 1-6.

Отже, джерелами формування активів підприємства є власні та позикові кошти. В момент створення підприємства його стартовий капітал втілюється в активах, інвестованих засновниками (учасниками), і представляє собою вартість майна підприємства. Здійснюючи підприємницьку діяльність, підприємство також використовує залучені кошти, в результаті чого виникають борги. Боргові зобов'язання підтверджують права і вимоги кредиторів щодо активів підприємства ($A = Z$

+ К) і мають вищий пріоритет порівняно з вимогами власників. Тому власний капітал підприємства визначається як різниця між вартістю його майна і борговими зобов'язаннями: $K = A - Z$.

Власний капітал - це загальна вартість засобів підприємства, які належать йому на правах власності і використовуються ним для формування його активів. Такі активи формуються за рахунок інвестованого в НИХ власного капіталу і представляють собою чисті активи підприємства.

До власного капіталу відносяться: статутний капітал, пайовий капітал, додатковий вкладений капітал, інший додатковий капітал, резервний капітал, нерозподілений прибуток (непокритий збиток), неоплачений капітал, вилучений капітал.

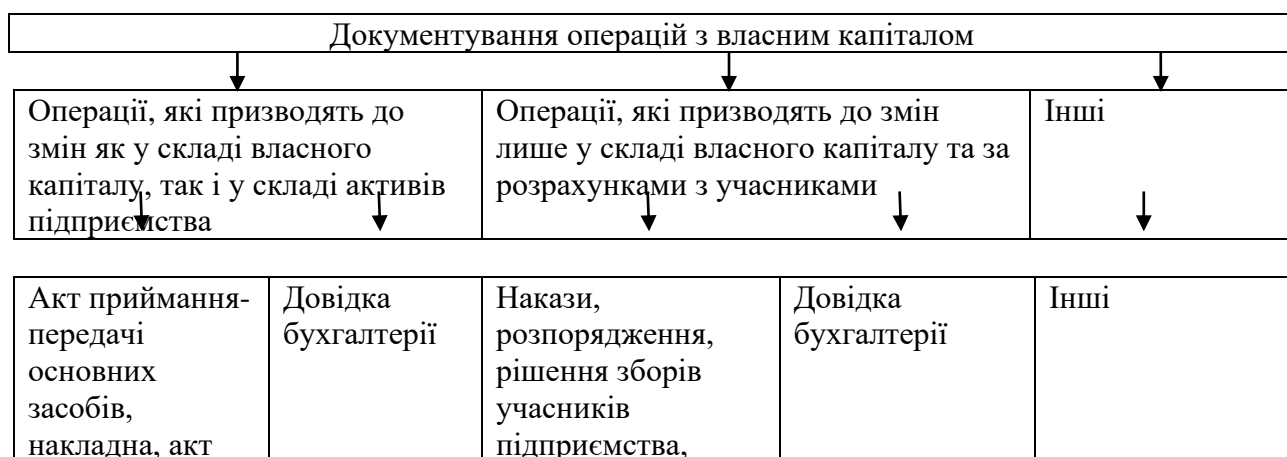
Для обліку власного капіталу передбачені наступні рахунки: 40 "Статутний капітал", 41 "Пайовий капітал", 42 "Додатковий капітал", 43 "Резервний капітал", 44 "Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)", 45 "Вилучений капітал", 46 "Неоплачений капітал".

Рахунки 42, 43, і 44 призначені для обліку власного капіталу, який створюється в процесі господарської діяльності підприємства, але не є Статутним капіталом. Цей капітал належить власникам і направляється на задоволення потреб господарюючого суб'єкту, проте він не закріплений по частках за кожним з учасників.

Рахунки 40, 41, 45 і 46 використовують для формування стартового капіталу підприємства. В залежності від організаційної форми підприємства це може бути статутний або пайовий капітал

2. Документування операцій, пов'язаних з власним капіталом.

Для обліку змін у власному капіталі, пов'язаних з рухом основних засобів, матеріалів, грошових коштів, використовують первинні документи, затверджені для відповідного виду активів. Загальні вимоги до первинних документів, облікових реєстрів та бухгалтерської звітності встановлює Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку. Первинні документи – це письмові свідоцтва, що фіксують та підтверджують господарські операції, враховуючи розпорядження та дозволи адміністрації (власника) на їх виконання. Первинні документи складаються на бланках типових форм, затверджених Міністерством статистики України, а також на бланках спеціалізованих форм, затверджених міністерствами і відомствами України. Так, для обліку операцій з основними засобами застосовують документи, передбачені наказом Міністерства статистики України "Про затвердження типових форм первинного обліку", для обліку операцій з нематеріальними активами розроблено типові форм первинного обліку об'єктів права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів, аналогічно, для обліку операцій з малоцінними та швидкозношуваними предметами, сировиною і матеріалами розроблено типові форми первинних документів. Первинні документи для обліку операцій з власним капіталом, відповідно до змін, які спричиняють господарські операції у складі активів та пасивів підприємства можна розділити на групи (рис. 8).

приймання матеріалів, прибутковий касовий ордер, виписка банку		засновницький опис майна		
--	--	--------------------------	--	--

Рис.8 Документування операцій з власним капіталом

Розглянемо детальніше зміни, які відбуваються в складових власного капіталу та їх документування згідно з чинним законодавством (табл. 1). Суть господарських операцій із складовими власного капіталу визначено на підставі П(С) БО5 та Інструкції до Плану рахунків.

Таблиця. 2.

Первинні документи з обліку операцій з власним капіталом

Господарська операція	Документ	Вплив господарської операції на складову власного капіталу
Зміна облікової політики	Бухгалтерська довідка	Збільшує або зменшує нерозподілений прибуток (непокритий збиток)
Виправлення помилок	Бухгалтерська довідка	Збільшує або зменшує нерозподілений прибуток (непокритий збиток)
Переоцінка основних засобів, незавершеного будівництва та нематеріальних активів	Бухгалтерська довідка	Збільшує або зменшує інший додатковий капітал
Вибуття раніше дооцінених об'єктів необігових активів	Акт прийманняпередачі основних засобів, бухгалтерська довідка	Зменшення додаткового капіталу та збільшення нерозподіленого прибутку
Збільшення статутного капіталу за рахунок індексації основних засобів	Рішення зборів акціонерів, нова редакція статуту	Збільшує статутний капітал та зменшує інший додатковий капітал
Визначення фінансового результату за звітний період	Бухгалтерська довідка	Одержання прибутку або збитку
Розподіл прибутку: виплати власникам (дивіденди)	Рішення зборів учасників	Зменшення нерозподіленого прибутку
відрахування до резервного капіталу		Зменшення нерозподіленого прибутку та збільшення резервного капіталу
спрямування прибутку до статутного капіталу	Рішення зборів учасників, нова редакція статуту	Зменшення нерозподіленого прибутку та збільшення статутного капіталу
Реєстрація статутного капіталу	Статут	Збільшення статутного (пайового) капіталу та неоплаченого капіталу
Продаж акцій за ціною, вищою, ніж номінальна	Договір засновників	Збільшення неоплаченого капіталу та додатково вкладеного капіталу

Викуп акцій (часток)	Рішення засновників, видатковий касовий ордер, виписка банку	Збільшення вилученого капіталу
Перепродаж викуплених акцій (часток)	Акт приймання-передачі основних засобів, накладна, акт про приймання матеріалів, прибутковий касовий ордер, виписка банку, бухгалтерська довідка	Зменшення вилученого капіталу, збільшення (зменшення) додатково вкладеного капіталу, зменшення прибутку
Анулювання викуплених акцій (часток)	Рішення засновників, бухгалтерська довідка	Зменшення статутного капіталу, вилученого капіталу, додатково вкладеного капіталу та нерозподіленого прибутку
Погашення заборгованості з капіталу:		Зменшення неоплаченого капіталу
грошовими коштами	Акт прийманняпередачі основних засобів нематеріальними активами	
основними засобами	Акт введення в господарський обіг об'єкта права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів	
виробничими запасами	Акт про приймання матеріалів, накладна	
Перевищення фактичного внеску учасниками до статутного капіталу над його заборгованістю	Бухгалтерська довідка	Збільшення емісійного доходу або іншого вкладеного капіталу
Розрахунок з учасником у господарському товаристві у разі його виходу	Рішення засновників, бухгалтерська довідка	Збільшення вилученого капіталу, зменшення прибутку, зменшення резервного капіталу (за певних умов)
Зменшення номінальної вартості акцій	Рішення засновників, нова редакція статуту	Зменшення статутного капіталу, збільшення додатково вкладеного капіталу (за певних умов)
Списання невідшкодованих збитків за рахунок:	Рішення засновників	Зменшення збитків та зменшення пайового капіталу
пайового капіталу		резервного капіталу
резервного капіталу		іншого вкладеного капіталу
іншого вкладеного капіталу		
Безкоштовно отримані активи	Акт приймання-передачі основних засобів	Збільшення іншого додаткового капіталу
Визнання доходу від безоплатно одержаного необігового активу	Розрахунок амортизації, бухгалтерська довідка	Зменшення іншого додаткового капіталу

3. Порядок відображення у фінансовій звітності інформації про власний капітал.

З огляду на важливість власного капіталу для діяльності суб'єктів господарювання, інформацію про його наявність та причини змін протягом року відображають у окремій формі звітності. Ф. № 4 “Звіт про власний капітал” - звіт, який відображає зміни у складі власного капіталу підприємства протягом звітного періоду, подається зацікавленим користувачам за підсумками року не пізніше 28 лютого наступного за звітним року. Зміст і форму звіту визначає НП(С)БО 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності”.

Суб'єктами подання Ф. № 4 є юридичні особи всіх форм власності (крім банків, бюджетних установ, суб'єктів малого підприємництва, які ведуть облік за національними стандартами бухгалтерського обліку й представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності). Для забезпечення порівняльного аналізу інформації звіту про власний капітал підприємства повинні додавати до річного звіту звіт про власний капітал за попередній рік. Ф. № 4 містить інформацію про стан і зміну складових власного капіталу, а також відображає причини змін (збільшення, зменшення) кожної із складових. Так, складовими власного капіталу є:

1) Зареєстрований капітал (графа 3 ф. № 4) – юридично оформлена, офіційно об'явлена і належним чином зареєстрована частина внесків власників до капіталу підприємства. У складі зареєстрованого капіталу виділяють:

а) статутний капітал – зафіксована в установчих документах загальна вартість активів, які є внеском власників (учасників) до капіталу підприємства. Розмір статутного капіталу може змінюватися за рішенням засновників (акціонерів) за рахунок додаткових вкладень засновників або за рахунок частини прибутку підприємства. Статутний капітал товариства визначає мінімальний розмір майна товариства, що гарантує інтереси його кредиторів. Розмір статутного капіталу для акціонерних товариств не може

бути меншим за встановлену законодавством суму, а саме це – сума, еквівалентна 1250 мінімальним заробітним платам, виходячи із ставки мінімальної заробітної плати, що діє на момент створення акціонерного товариства. Для товариства з обмеженою відповідальністю чинним законодавством мінімальний розмір статутного капіталу не визначено, тобто формально він може становити й 100 грн (водночас, з огляду на значення статутного капіталу в діяльності суб'єктів господарювання, така сума повинна бути обґрунтованою).

б) пайовий капітал – сукупність коштів фізичних і юридичних осіб, добровільно розміщених у товаристві для здійснення його господарської діяльності, а саме: суми пайових внесків членів споживчого товариства, колективного сільськогосподарського підприємства, житлово-будівельного кооперативу, кредитної спілки та інших підприємств, що передбачені установчими документами. - інший зареєстрований капітал.

2) капітал у дооцінках (графа 4 ф. № 4) – сума на яку здійснено дооцінку (уцінку) необоротних активів і фінансових інструментів, які відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку відображаються у складі власного капіталу і розкриваються у звіті про сукупний дохід. Із прийняттям НП(С)БО 1 такий капітал не лише виділено в окрему статтю ф. № 4, але він ще бере участь у формуванні іншого сукупного доходу підприємства.

3) додатковий капітал (графа 5 ф. № 4) формується за рахунок емісійного доходу (перевищення фактичної вартості реалізації випущених акцій над їх номінальною вартістю), дооцінки активів, безоплатно одержаного майна тощо.

4) резервний капітал (графа 6 ф. № 4) створюється за рахунок нерозподіленого прибутку підприємства і призначений для використання у випадок тимчасової фінансової скрути з метою забезпечення нормальної роботи суб'єкта господарювання.

5) нерозподілений прибуток (непокритий збиток) (графа 7 ф. № 4) – це сума чистого прибутку (або непокритого збитку), яка залишається в обороті підприємства після сплати податків до бюджету, розподілу між власниками (нарахування дивідендів), виплати за облігаціями, відрахування до резервного капіталу та іншого використання прибутку в поточному періоді.

6) неоплачений капітал (графа 8 ф. № 4) – це сума заборгованості власників (учасників) за внесками до статутного капіталу. Ця сума вираховується при визначенні підсумку власного капіталу і зменшує його.

7) вилучений капітал (графа 5 ф. № 4) – собівартість акцій власної емісії або часток, викуплених товариством у його учасників з метою їх перепродажу або анулювання. Сума вилученого капіталу вираховується при визначенні підсумку власного капіталу, тобто зменшує власний капітал.

Всі вищенаведені складові власного капіталу можуть зазнавати змін протягом звітного року, такі зміни можуть бути двох типів: – зовнішні, тобто зміни складових власного капіталу за рахунок інших об'єктів бухгалтерського обліку. Наприклад, внаслідок уцінки необоротних активів відбувається зменшення додаткового капіталу; – внутрішні, тобто зміни, які відбуваються в межах загальної величини власного капіталу: одна його складова зменшується за рахунок збільшення іншої. Наприклад, при спрямуванні частини нерозподіленого прибутку на поповнення резервного капіталу відбуваються такі зміни: збільшується резервний капітал і зменшується нерозподілений прибуток. Можливі причини, що впливають на зміни у власному капіталі і наведені у рядках ф. № 4 поділено на кілька підрозділів, а саме: - коригування капіталу на початок року внаслідок зміни облікової політики, виправлення помилок та інших змін; - збільшення/зменшення власного капіталу за рахунок отриманого чистого прибутку (збитку) протягом року; - зміни за статтями розділу II “Сукупний дохід” Звіту про фінансові результати, а саме: - дооцінку (уцінку) необоротних активів та фінансових інструментів; - накопичені курсові різниці; - частку іншого сукупного доходу асоційованих та спільних

підприємств; - інший сукупний дохід. Зміни внаслідок розподілу прибутку, а саме: виплата дивідендів, спрямування прибутку до зареєстрованого капіталу, відрахування до резервного капіталу. Зміни внаслідок внесків учасників, а саме: внески до зареєстрованого капіталу, погашення заборгованості з капіталу. Зміни внаслідок вилучення капіталу, а саме: викуп акцій (часток), перепродаж викуплених акцій, вилучення частки в капіталі, інші зміни в капіталі тощо.

Тестові завдання .

Тест 1. Відповідно до вітчизняних стандартів бухгалтерського обліку власний капітал визначається як:

- 1) активи та зобов'язання підприємства;
- 2) усе майно підприємства;
- 3) активи за вирахуванням зобов'язань;
- 4) різниця між довго- та короткостроковими зобов'язаннями

Тест 2. В якій формі звітності відображається майно підприємства:

- 1) Баланс;
- 2) Звіт про фінансові результати;
- 3) Звіт про рух грошових коштів;
- 4) Звіт про власний капітал?

Тест 3. Нерозподілений прибуток належить до складу:

- 1) основного капіталу;
- 2) оборотного капіталу;
- 3) додаткового капіталу;
- 4) власного капіталу.

Тест 4. Яким чином впливає вилучений капітал на загальну величину власного капіталу підприємства:

- 1) збільшує;
- 2) зменшує;

- 3) не входить до складу власного капіталу, а тому ніяк не впливає;
- 4) важко точно сказати?

Тест 5. Додатковий капітал являє собою:

- 1) суму приросту майна підприємства, яка виникає в результаті переоцінки (індексації) безоплатно одержаних матеріальних цінностей та від емісійного доходу;
- 2) капітал, у межах якого власники підприємства несуть відповідальність перед його кредиторами;
- 3) капітал, який може бути спрямований на покриття збитків підприємств;
- 4) один з видів доходів підприємства, які можуть бути поділені між власниками корпоративних прав.

Тест 6. Яким чином впливає неоплачений капітал на загальну величину власного капіталу підприємства:

- 1) збільшує;
- 2) зменшує;
- 3) не входить до складу власного капіталу, а тому ніяк не впливає;
- 4) важко точно сказати?

Тест 7. Залежно від джерел формування власний капітал підприємства поділяють на:

- 1) вкладений та нагромаджений;
- 2) статутний та додатковий;
- 3) нерозподілений та нагромаджений;
- 4) вкладений та дарчий.

Тест 8. Акція – це цінний папір, який:

- 1) засвідчує право боргу;
- 2) зобов'язує придбати певний товар за наперед визначеною ціною;
- 3) засвідчує власності;
- 4) є похідним від інших цінних паперів.

Тест 9. Власники яких акцій мають право голосу на зборах акціонерів:

- 1) усіх, випущених підприємством;
- 2) простих;
- 3) привілейованих;
- 4) тих, за якими сплачується фіксований дивіденд.

Тест 10. Співвідношення, з яким робиться емісія акцій за умови збільшення капіталу розраховується як:

- 1) добуток статутного капіталу на кількість нових акцій;
- 2) добуток номінального капіталу на кількість нових акцій;
- 3) відношення статутного капіталу після збільшення до статутного капіталу до збільшення;
- 4) відношення статутного капіталу перед його збільшенням до величини приросту номінального капіталу.

Тест 11. Резервний капітал може використовуватися на такі основні цілі:

- 1) покриття збитків суб'єкта господарювання;
- 2) виплату заробітної плати персоналу;
- 3) викуп власних корпоративних прав;

4) на виплату дивідендів (якщо величина резервів перевищує мінімально допустимий рівень);

Тест 12.Додатковий вкладений капітал та інший додатковий капітал можна використовувати за такими основними напрямками:

- 1) на покриття балансових збитків, за умови, що на ці цілі використані всі інші джерела;
- 2) на формування забезпечень наступних витрат і платежів;
- 3) на збільшення статутного капіталу;
- 4) на виплату дивідендів власникам;

Додаток 2.

Оцініть правильність тверджень (так, ні).

1. Власний капітал визначається як різниця між вартістю його майна і борговими зобов'язаннями.

1) Так; 2) ні.

2. Нагромаджений капітал - це капітал, внесений власниками підприємства.

1) Так; 2) ні.

3. Дарчий капітал - додатковий капітал, отриманий підприємством від інших осіб у вигляді безоплатно одержаних активів.

1) Так; 2) ні.

4. Нерозподілений прибуток - це частина чистого прибутку, що не була розподілена між акціонерами.

1) Так; 2) ні.

5. Суть концепції вартості капіталу полягає у тому, що як фактор виробництва і як інвестиційний ресурс капітал у будь-якій своїй формі має відповідну вартість, рівень якої повинен враховуватись в процесі його залучення в економічний процес.

1) Так; 2) ні.

6. Пайовий капітал акціонерного товариства - це капітал, що утворюється з суми номінальної вартості всіх розміщених акцій товариства.

1) Так; 2) ні.

7. Емітентом акцій можуть виступати лише акціонерні товариства.

1) Так; 2) ні.

8. Товариство з обмеженою відповідальністю може здійснювати розміщення акцій двох типів - простих та привілейованих.

1) Так; 2) ні.

9. Кумулятивні привілейовані акції - категорія акцій, за якими, у разі не виплати товариством дивідендів передбачається їх накопичення.

1) Так; 2) ні.

10. Показник номінального ринкового курсу характеризує структуру власного капіталу підприємства.

1) Так; 2) ні.

11. Недоліком показника балансового курсу є те, що він характеризує не реальну вартість корпоративних прав підприємства, а бухгалтерську.

1) Так; 2) ні.

12. Міноритаріями називають акціонерів, пакет акцій яких не дозволяє блокувати рішення з найважливіших питань на зборах акціонерів.

1) Так; 2) ні.

Розв'язування задач

Задача 1. На початок звітного періоду власний капітал публічного акціонерного товариства «Барський машинобудівний завод» характеризується такими даними.

Таблиця 1

Вихідні дані

Власний капітал	На початок періоду, грн	На кінець періоду, грн
Статутний капітал	205000	
Додатково вкладений капітал	25637000	
Інший додатковий капітал	13857000	
Резервний капітал	51000	
Нерозподілений прибуток	877000	
Вилучений капітал	(-)	(-)
Усього за розділом I пасиву	40627000	

Визначте на основі наступних даних, яким чином зміниться власний капітал підприємства.

1. Прибуток до оподаткування становив 1706 тис. грн.
2. Чистий прибуток розподіляється за такими напрямками: поповнення резервного капіталу - 10 %; на виплату грошових дивідендів – 25 %; решта - нерозподілений прибуток.
3. Проведено переоцінку балансової вартості нематеріальних активів на суму 2,5 тис. грн (дооцінку).
4. Акціонерне товариство викупило акції, загальна номінальна вартість яких становила 6 тис. грн.

Розв'язання

Визначимо чистий прибуток підприємства:

$$\text{ЧП} = 877000 - (877000 \times 0,18) = 719140 \text{ грн.}$$

На поповнення резервного капіталу спрямовано:

$$\text{РК} = 0,1 \times 719140 = 71914 \text{ грн,}$$

Нерозподілений прибуток становить :

$$\text{НП} = = 467441 \text{ грн}$$

Зміна власного капіталу підприємства

Власний капітал	На початок періоду, грн	Зміна, грн	На кінець періоду, грн
Статутний капітал	205000		205000
Додатково вкладений капітал	25637000		25637000
Інший додатковий капітал	13857000	+2500	13859500
Резервний капітал	51000	+71914	122914
Нерозподілений прибуток	877000	+467441	1344441
Вилучений капітал	(-)	-6000	6000
Усього за розділом I пасиву	40627000	+547855	41162855

Задача 2. Розрахувати балансовий курс акцій ПрАТ «Літинський молочний завод», якщо власний капітал підприємства характеризують такі наведені в балансі дані, тис. грн:

Вихідні дані

Актив		Пасив	
1.Необоротні активи	22876	1.Зареєстрований капітал	9667
2.Оборотні активи	83518	2.Додатковий вкладений капітал	0
		3.Капітал в дооцінках	451
		4.Нерозподілений прибуток	9351
		5.Резервний капітал	21956
		6.Зобов'язання	?
Баланс	106394	Баланс	106394

Розв'язання

Власний капітал ПрАТ «Літинський молочний завод» становить :

$$ВК = 9667 + 451 + 935 = 11053 \text{ (тис. грн.)}$$

Балансовий курс акцій дорівнює:

$$БК = ВК / ЗарК \times 100\%$$

Де ВК – власний капітал підприємства;

ЗарК – зареєстрований капітал.

$$\text{БК} = 11053 / 9667 \times 100\% = 114,34\%$$

Задача 3. У 2020р. ВАТ зареєструвало розмір статутного капіталу в сумі 2 млн. грн. (100 тис. акцій номінальною вартістю по 20 грн. за 1 акцію). Випущені акції були продані за ціною 21 грн. за акцію.

Відобразити господарські операції підприємства на рахунках бухгалтерського обліку.

Таблиця 5

Розв'язання

Зміст операції	Дт	Кт	Сума, тис. грн.
1. Сформований статутний капітал в розмірі, визначеному статутними документами.	46	40	2000
2. Продані акції за вартістю, що перевищує номінальну:			
- на номінальну вартість акцій	311	46	2000
- на суму, що перевищує номінальну вартість (емісійний дохід)	311	421	100

Додаток 4

Задачі для домашньої роботи.

Задача 1. Статутний капітал ПАТ «Маяк» становить 150 тис грн (номінальна вартість однієї акції 20 грн); сума збільшення капіталу дорівнює 200 тис. грн; біржовий курс старих акцій - 60 грн; курс емісії нових акцій - 30 грн. Який буде середній курс акцій після емісії?

Задача 4. На початок звітного періоду власний капітал публічного акціонерного товариства «Володарка» характеризується такими даними. Визначте на основі наступних даних, яким чином зміниться власний капітал підприємства.

1. Прибуток до оподаткування становив 165 тис. грн.
2. Чистий прибуток розподіляється за такими напрямками: поповнення резервного капіталу - 5 %; на виплату грошових дивідендів – 10 %; решта - нерозподілений прибуток.
3. Акціонери перерахували 25 тис. грн за передплаченими раніше простими акціями (заборгованість у частині номінальної вартості акцій становила 20 тис. грн).
4. Проведено переоцінку балансової вартості нематеріальних активів на суму 6 тис. грн (дооцінку).
5. Акціонерне товариство викупило акції, загальна номінальна вартість яких становила 5 тис. грн..

Таблиця 1

Вихідні дані

I. Власний капітал	На початок періоду, грн	На кінець періоду, грн
Зареєстрований капітал	550 000	
Додатковий капітал	60 000	
Капітал в дооцінках	16 500	
Резервний капітал	30 000	
Нерозподілений прибуток	25 235	
Неоплачений капітал	(10 000)	(-)
Вилучений капітал	(-)	(-)
Усього за розділом I пасиву	?	

Задача 2. Статутний капітал ПАТ «Поділля» збільшено до 250 тис.грн. З цією метою використано додатковий капітал у розмірі 50 тис.грн.; балансовий (розрахунковий) курс акцій перед збільшенням становив 125 %. Як зміниться балансовий курс акцій після збільшення статутного капіталу?

Список використаної літератури.

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р., № 996-XIV.
2. Про затвердження Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку: Наказ Міністерства фінансів України від 24.05.1995 р., № 88.
3. Про затвердження типових форм первинного обліку: Наказ Міністерства статистики України від 29.12.1995 р., № 352.
4. Про затвердження типових форм первинного обліку об'єктів права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів: Наказ Міністерства фінансів України від 22.11.2004 р., № 732.
5. Про затвердження типових форм первинних облікових документів з обліку малоцінних та швидкозношуваних предметів: Наказ Міністерства статистики України від 22.05.1996 р., № 145.
6. Про затвердження типових форм первинних облікових документів з обліку сировини та матеріалів: Наказ Міністерства статистики України від 21.06.1996, 1996 р., № 193.
7. Про затвердження Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні: Постанова Правління Національного банку України від 15.12.2004 р., № 637.
8. Вимоги до оформлювання документів ДСТУ 4163-2003: Національний стандарт України, Держком. України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 01.09.2003.
9. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 6 "Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах": наказ Міністерства фінансів України від 28.05.1999 р., № 137.
10. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 "Основні засоби": наказ Міністерства фінансів України від 27.04.2000 р., № 92.
11. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 "Нематеріальні активи": наказ Міністерства фінансів України від 18.10.1999 р., № 242.

12. Про затвердження Методичних рекомендацій по застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку: наказ Міністерства фінансів України від 29.12.2000 р., № 356.

13. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: [підручник]; за ред. Ф.Ф. Бутиця; 8-ме вид., доп. і перероб. – Житомир: Рута, 2009. – 912 с.

14. Вівчар О.Й. Власний капітал як фінансове джерело функціонування підприємства / О. Й. Вівчар // Наук. вісн. НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19(5). – С. 146–150.

15. Голов С.Ф. Фінансовий облік / С.Ф. Голов, В.М. Костюченко. – К.: Лібра, 2005. – 976 с.

16. Городня Т.А. Сучасна стратегія управління капіталом підприємства / Т.А. Городня // Наук. вісн. НЛТУ України. – 2008. – Вип. 18 (10). – С. 250–253.

17. Сопко В.В. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством: [навч. посіб.] / В.В. Сопко. – К.: КНЕУ, 2006. – 526 с.

18. Терещенко О.О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання / О.О. Терещенко. – К.: КНЕУ, 2003. – 554 с.

19. Чебанова Н.В. Бухгалтерський фінансовий облік / Н.В. Чебанова, Ю.А. Василенко. – К.: Видавничий центр «Академія», 2002. – 672 с.

20. Ткаченко Н.М. Бухгалтерський фінансовий облік на підприємствах України / Н.М. Ткаченко. – К.: А.С.К., 2000. – 784 с.